

KUR'AN-I KERİM OKUMANIN VE DİNLEMENİN FAZİLET VE ÂDÂBI

-The Regular Customs And Cirtue Of Reading And Listening To The Qur'an-

AKİF AYDIN*

Özet: Bu araştırmamızda Kur'an okumanın fazileti ve Kur'an okurken takip edilecek esaslar üzerinde durulmuştur. Kur'an-ı Kerim'i tertil ile okumak esastır. Çünkü Hz.Muhammed (s.a.v) böyle okumuş ve bize tavsiyede bulunmuştur. Kur'an'ı hatasız okuyup anlamak için bu esaslara uymak şarttır.

Abstract: In this study the regular customs of reading the Qur'an and the basis while reading it have been delton. Reading the Qur'an in rythmic tones is virtue, because our prophet Hz.Muhammed read it like that and recommended us reading in this way. In order to read and understand the Qur'an we should this criterion.

1-KUR'AN OKUMAK

Allah'ın kullarına en büyük lütfü, onlara peygamberi aracılığı ile Kur'an-ı Kerim'i göndermiş olmasıdır. O Kur'an ki insanlara kıyamete kadar doğruyu ve yanlış gösteren kitaptır. Müslümanlar ondan hiçbir zaman uzak durmamışlar okumuşlar ve okutmuşlardır. Resulullah (s.a.v.) kendisine nazil olan her ayeti, çeşitli kabile ve milletlerden meydana gelen ashabına vakit geçirmeden okuyarak tebliğ etmiştir. Hz Peygamber (s.a.v.)'in vahye dayalı bu okuyuşu, farklı lehçelerle Kur'an-ı Kerim okuyanlar arasında meydana gelmesi muhtemel olan ihtilafları önlemiştir. Kur'an-ı Kerim'i sesli okumanın asıl gayesi, Kur'an-ı kerim'in orijinal metnini muhafaza etmektir. Bu açıdan Kur'an-ı Kerim'i okumak çok önem arz etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kur'an kelimelerini ne şekilde telaffuz etmişse, aynen o şekilde gelecek nesillere intikal ettirmek, kıraat ilmi ve isnad sayesinde Kurrâya (hakkıyla Kur'an okuyanlara) nasip olmuştur. Diğer bütün diller ve metinler, zamanla mana ve ses cihetiyle değişikliğe uğrarken, Kur'an, nazil olduğu günden zamanımıza kadar hiçbir değişikliğe uğramadan, tüm özelliklerini muhafaza edegelmiş tek metindir.¹ Kur'an-ı Kerim denince, hemen herkesin aklına, Allah'ın kelâmı, mukaddes kitabımızın gelmesi büyük an-

* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kur'an-ı Kerim Okutmanı.

¹ Tetik, Necati; Başlangıçtan XI.Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Talimi, İst, 1990, s.15-16.

lam ifade eder. Bu çok güzel bir duygudur. Müslümanlar, Kur'an'ı en güzel şekilde okumak ve okutmak için lâzım gelen çalışmalardan geri durmamışlardır. Bir yandan en güzel hafızlar yetiştirilirken bir taraftan da kırâat ve tecvit kitaplarını telif ve şerh eden âlimler, gerekli çalışmalarını sürdürmüşlerdir. "Sizin en faziletliniz Kur'an öğrenen ve öğretenidir." Ve yine Osman (r.a.)'dan Nebî (s.a.v)'in: "Sizin en hayırlınız Kur'an öğrenen ve öğretenidir."² buyurduğu rivayet edilen hadis-i şerifleri Müslümanları Kur'an okumaya teşvik etmiştir. Kur'an'ın ezberlenmesi Müslümanların alâkasını toplamış, binlerce hafız yetiştirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'i okumak onu dinlemek çok güzel şeylerdir. Bu güzelim duyguları tadarken Müslüman ondan gerekli nasihat ve dersini de alabilmelidir. Hiç olmazsa mealini anlamaya çalışmalıdır. Buna imkân olmayan Müslüman kardeşlerimiz en az bir bilene sorma ihtiyacını hissetmelidirler. Kur'an-ı Kerim okumada öncelik taşıyan hususları,

كِتَابَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ

(Ey Muhammed!) "Sana mübarek kitabı ayetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik."³ mealindeki ayet-i kerime, en güzel şekilde dile getirmektedir. İnsanlar, Kur'an-ı Kerim'in işaret ettiği sırları düşünmeye, aldıkları öğütleri hayatlarına tatbik etmeye çalışmalı ve çaba göstermelidirler. Mehmet Zihni Efendi, "el-Kavlü's-Sedid fi İlmi't-Tecvit" isimli eserinde⁴ Müslümanların çok Kur'an-ı Kerim okumaları ile ilgili şunları kaydeder: "Sahabeden ve selef-i sâlihinden Kur'an'ı her gün hatmedenler olmuş ve haftada bir hatmedenler pek çok bulunmuştur. İmam Ebu Hanife, ramazan-ı şerifte her gün bir hatim ve her gece bir hatim, bir de teravih hatmi olmak üzere atmış bir hatim okurdu." Mehmet Zihni Efendi; Selef'in, Cuma gecesi Fatiha'dan başlayıp, her akşam belli süreler arası okuyup, Perşembe günü akşamı haftalık hatim yaptıklarını zikrettikten sonra, kendi görüşünü şöyle beyan eder: "Kur'an'ı, kalbiniz ülfet ettiği müddetçe kırâatına devam edin, kalben Ondan ayrıldığınızda kırâatı bırakın."⁵ Hadis-i Şerifi'ne göre Kur'an hatmini husûsi bir zamana tahsis etmenin lüzumu yoktur. Dikkat ve tedebbür (düşünmek) üzere okuyarak, ayda ve haftada, senede bir hatim dahi kâfidir. İmam Azam şöyle demiştir: "Kim Kur'an'ı (baştan sona) her sene iki defa okursa Onun hakkını ödemiş olur. Çünkü Nebi (s.a.v) vefat ettiği yıl Cebrail (a.s.)'a iki kez Kur'an'ı arz etmişti (dinletmişti). Mehmet Zihni Efendi; hatim günleri Müslümanların oruçlu bulunduğunu, akraba ve

² Buhârî, Fazailü'l-Kur'an, 20; Ebu Davud, Süleyman b.Eşas es-Sicistanî, Sünen, Mısır, 1369-1370, Salat, 70.

³ Sa'd, 32/29.

⁴ S.16,17,18,19,20.

⁵ Buhârî, F.Kur'an, 37; Ebu Abdillah Muhammed b.İsmail b.İbrahim b.Muğire, el-Lü'lü ve'l-Mercan, Nşr: Muhammed Fuad Abdalbaki, Kahire, 1949, III, 279-280.

çocuklarını toplayıp hatim duası ettiklerini söyledikten sonra; "Fatiha-i Şeriften daha yüce duâ olmaz. Hatim duasını, Ramazan-ı Şeriflerde camilere terk edenler kendi evlerini, ailelerini o bereketten, şeref ve faziletten mahrum kıldıkları gibi, farz ile sünnet arasında cemaâtı bir çok zaman bekleterek bazı kalplerden beddua bile alacaklarını düşünmüyorlar." diye görüşünü ortaya koyarak, duânın evlerinde de yapılabileceğini tavsiyede bulunuyor. Mehmet Zihni Efendi, aynı eserinde bu konuya şöyle devam ediyor: "Kur'an-ı Kerim'in hıfzı, farz-ı kifaye'dendir. Unutulması büyük günahtır. Kur'an'dan namaz caiz olacak kadarını ezberlemek, her Müslüman kadın ve erkeğe farz-ı ayındır. Fatiha ve bir sûre ezberlemek vâcibtir."⁶

I- KUR'AN-I KERİM OKUMANIN FAZİLETİYLE İLGİLİ AYETLER VE HADİS-İ ŞERİFLER

Kur'an-ı Kerim'in Allah kelâmı olduğuna kesin inanan müminlere göre, Onu okumak bir ibadettir. Allah katında ecir ve sevabı en fazla olan bir ibadettir. İbnu'l-Cezeri'nin dediği gibi: "Selef âlimlerimizin, ibadetler içerisinde hiçbirine muâdil tutmadıkları"⁷ bir dereceye sahiptir.

A- AYETLER

- 1- ان الذين يتلون كتاب الله واقاموا الصلوة وانفقوا مما رزقناهم سراً وعلاً نية يربحون تجارة لن تبور.

"Allah'ın kitabını okuyanlar, namazını kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızktan (Allah için) gizli açık sarf edenler, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler."⁸

- 2- لِيُوقِيَهُمْ أَجْرَهُمْ وَيَرْزُقَهُمْ مِّنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ

"Çünkü Allah, onların mükâfâtlarını tam öder ve lütfundan onlara fazlasını da verir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, şükriin karşılığını bol bol verendir."⁹ "Yani; Allah'ın salih kullarına karşı muamelesi, küçük hatalar yaptığında, kölesine kızan ve kızdığında, onun tüm fedakârlıklarını, sadakatini unutan hasis bir kimse gibi değildir. Allah, kerim ve feyyaz (affi, rahmeti, bereketi, ihsanı bol olan)dır. Salih kullarının hatalarını affederek, onların yaptıkları hizmetlere değer verir."¹⁰

لَيْسُوا سِوَاءَ مَنْ أَهْلَ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ

⁶ Mehmet Zihni Efendi, a.g.e., s.16.

⁷ Karaçam İsmail, Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri (Mufasssal Tecvit), İst.1996, 6. Baskı, s. 81.

⁸ Fatır, 35/29.

⁹ Fatır, 35/30.

¹⁰ Ebu'l-A'la Mevdûdî, Tefhimu'l-Kur'an, İnsan Yayınları, İst. 1991, IV, 557/52.

آتَاءِ كَيْلٍ وَهُمْ يَسْجُدُونَ

"Onların hepsi bir değildir, ehli kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secdeye kapanarak Allah'ın ayetlerini okurlar."¹¹ Elmalılı Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" isimli tefsirinde bu ayetin tefsirini yaparken değindiği önemli hususları buraya aktarmayı uygun gördük: Ümmet-i Kâime: Hakşinas, doğru, doğrulan veya Allah için kalkan, müstakim, adil ümmet manalarına gelir. Müfessirlerin tümünün tercihlerine göre, ayette geçmekte olan; "Ehl-i kitap"tan asıl maksadın Hz. Musa ve İsa (a.s.)'ya iman etmiş olanlardır.

1-Abdulah b. Selâm ve Sa'leb b. Said ve Useyd b. Ubeyd gibi zevat Müslüman oldukları zaman, diğer Yahudiler bunların aleyhinde bulunmuşlardır.

2-Necran ehlinden kırk, Habeş'ten otuz iki, Rum'dan üç kişi, toplam yetmiş beş zat Hz. İbrahim Dini üzerinde oldukları halde, Hz. Muhammed (s.a.v.)'i tasdik ederek iman etmişlerdi. Âyet bunlar hakkında nazil olmuştur.

3-Resulullah'ın, Medine'ye gelişinden önce Ensar arasında Es'ad b. Zürrare, Bera b. Ma'rur ve Muhammet b. Mesleme ve Ebu Kays b. Sırme b. Enes Allah'a inananlardan idiler, cünüp oldukları zaman gusleler ve bildikleri kadar, Hanif Dini esaslarını yaşayıp onunla amel ediyorlardı. Resulullah gelince, derhal tasdik edip ona yardımcı oldular.

4-Ehl-i Kitaptan olanların hepsinin kötü olmayıp içlerinde iyilerin de bulunduğunu beyan etmek için nazil olmuştur. Bazı müfessirlerin açıklamalarına göre, burada "Ehl-i Kitap" "Müslümanların umumuna şamildir. Zira şu ayet buna işarettir.¹²

...ولو امن اهل الكتاب لكان خيرا لهم منهم المؤمنون وأكثرهم الفاسقون

"Ehl-i Kitap da imana gelse idi, elbette haklarında hayırlı olurdu. İçlerinden iman edenler varsa da ekserisi dinden çıkmış Fasıklardır."¹³

وَتُنزَلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

"Biz Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir. Zâlimlerin ise yalnız ziyanını artırır."¹⁴ Mümin Kur'an'dan feyiz almasını bildiği, bu maksatla okuduğu ve dinlediği Kur'an ayetlerini, kendisi için manevî bir destek, bir kuvvet, ferahlatıcı şifa ve rahmet vesilesi olarak telakki etmektedir. Bu davranış ve anlayışı ile de kendisini bahtiyar bir kul

¹¹ Al-i İmran, 3/113.

¹² Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Kitabevi İst. 1971, II, 1159.

¹³ Al-i İmran, 3/110.

¹⁴ İsra, 17/82.

olarak kabul eder. Kur'an-ı Kerim'i Allah kelâmı olarak kabul eden mümin, Allah rızasının da bunda olduğunu idrak etmiştir. Kur'an'ı sevmenin, Allah'ı sevmek olduğunu, Onun emirlerine itaatın, Allah'a itaat olduğunu anladığı için, gönül huzuru içerisinde rahattır. Meseleyi bir başka açıdan ele alırsak; her hangi bir hastanın ilaçtan faydalanmak istemeyişi kendi hastalığını arttırdığı gibi, zâlimin Kur'an'dan uzak durması da onun hüsrânını artırır. Görünürde nice zâlimler vardır ki, zevk ve safa içerisindeyler. Ama her şeyi bu üç beş günlük dünya hayatından ibaret olduğunu görmemek, uhrevî hayatın varlığını da hesaba katmak ve öylece değerlendirmek mecburiyetindeyiz.

B- Hadis-i Şerifler'den Bazıları:

عن ابي ذر قال رسول الله (صعلم): يا ابا ذر لان تغدو فتعلم اية

من كتاب الله خير لك ان تصلى مائة ركعة.

“Ebu Zerr'den (rivayet edilmiştir.) Resulullah (s.a.v.) bana dedi ki: “Ey Ebu Zer, Allah'ın Kitabından bir ayet öğrenmek için sabahleyin evinden çıkmaman, senin için yüz rekât namaz kılmaktan daha hayırlıdır.”¹⁵

عن ابي هريرة عني النبي (صعلم) قال: ما اجتمع قوم في بيت من

بيوت الله تعالى يتلون كتاب الله ويتدارسونه بينهم الا نزلت عليهم

المسكينة و عشيتهم الرحمة و خفتهم الملكوتو ذكرهم الله فيمن عنده .

“Ebu Hureyre (r.a.)'dan, Resulullah (s.a.v.)'in şöyle dediği (rivayet edilmiştir.): ‘Allah evlerinden bir evde (cami veya mescit) Allah'ın kitabını okumak ve aralarında müzakere etmek için bir araya gelen topluluk üzerine huzur iner, onları rahmet kaplar, melekler kuşatır ve Allah kendi katındakiyle onları zikreder.’¹⁶

افضل عباد ة امتي قراءة القرآن.

“Ümmetimin ibadetinin en faziletlisi, Kur'an okumaktır.”¹⁷

نوروا منازلكم بالصلوة وقراءة القرآن.

“Evlerinizi namaz ve Kur'an kırâatı ile süsleyin.”¹⁸

¹⁵ İbnu Mace, Sünen, I, 79.

¹⁶ Sahih Müslim bi Şerhi'n-Nevevî, XVII., 21-22; Ebû Davud, Sünen, I, 336; Karaçam, a.g.e., s.83; Abdu'l-Varis Said, Teysiru't-Tecvid, s.15,1993; Bkz, İmam Gazzalî, İhyau Ulumi'd-Din, Bedir Yayınları, İst.1974, I, 773.

¹⁷ Suyutî, el-İtkân; I, 105; Feyzu'l-Kadir Şerhu Camiu's-Sağir, VI, 290.

¹⁸ Yakub b.Ali, Şerhu Şir'ati'l-İslam, II, 52; Gazalî, a.g.e., I, 774.

اقروا القرآن واستظهِروا فان الله لا يعذب قلبا وعى القرآن.

“Kur’an okuyun ve onu ezberleyin. Muhakkak Allah, Kur’an’ı ezberleyen kalbe azap etmez.”¹⁹

وقال رسول الله (صعلم): اشراف امتي حملة القرآن
buyurdu: Ümmetimin en şereflipleri Kur’an’ı ezberleyenlerdir.”²⁰

7- İbni Ömer (r.a.)’dan rivayete göre: “ İki kişi hariç kıskançlık, haset yoktur. Birincisi : Allah’ın kendisine verdiği Kur’an’ı gece gündüz okuyan kimse, İkincisi de: Allah’ın kendisine mal verdiği, gece gündüz onu Allah için infak eden kimsdir.”²¹

İbni Mesud’dan rivayete göre:

من قرأ حرفا من كتاب الله فله به حسنة و الحسنة بعشر أمثالها.

“Allah’ın kitabından kim bir bir harf okursa, onun için bir hasene (sevap) vardır. İyilik ise, kendi cinsinden on misline bedeldir.”²²

Ebi Umame’dan rivayete göre:

اقروا القرآن فإنه يأتي يوم القيامة شفيعا لأصحابه.

“Kur’an okuyunuz. Çünkü O (Kur’an) sahibine şefaathçi olarak gelir, şefaath eder.”²³

عن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال: قال رسول الله (صعلم):

خيركم من تعلم القرآن وعلمه.

Osman bin Affan (r.a.) den, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) efendimiz:

“Sizin en hayırlınız Kur’an’ı öğrenen ve onu öğrendir.”²⁴ buyurdu:

Buraya kadar incelemeye aldığımız ayetler olsun hadis-i şerifler olsun, Kur’an’ı okumanın, öğrenmenin ve öğretmenin çok üstün kıymet ve değer taşıyan bir davranış olduğunu göstermiştir. Bu sahada insanlığa ışık tutacak zikre değer daha nice hadis-i şerif mevcuttur. Sahih hadis kaynaklarının faziletler ve adap bahislerinde bunları görmek mümkündür. Şunu hiç unutmama-

¹⁹ En-Nüveyrî, Şerhu Tayyibeti’n-Neşr, V,66; Keşfü’l-Hafa, I, 129; Feyzü’l-Kadir, I, 522; Nevevî, Riyazu’s-Salihîn ve Tercemesi, Çev: Kıvamü’l-Din Burslan- Hasan Hüsnü Erdem, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1972, II, 338/99-995-997.

²⁰ Es-Suyutî, a.g.e., I, 136.

²¹ Es-Suyutî, a.g.e., I, 136.

²² Tirmizî, Şerhu Sahihî’t-Tirmizî, I, 34.

²³ Müslim, K.Salati’l-Müsafirîn, Kur’an Okuma Fazileti, es-Suyutî, a.g.e. I, 137.

²⁴ Ebu Davud, Sünen, K.Salat, 70.

mak gerekir; Kur'an, kelâmın en hayırlısıdır. İnsanların en hayırlısı, peygamberlerden sonra, Kur'an öğrenen ve öğretilendir. Selef âlimlerimizden hiç birisi, Kur'an okutmayı başka şeylere denk tutmamışlardır.²⁵ Burada şunu da ilave etmek gerekir ki; bu üstün dereceye ancak ve ancak Kur'an ahlakını yaşayan takva sahibi, Allah rızasını gözetken, kalbi temiz, Kur'an'a yaraşır bu üslupla Onun hakkını vererek okuyanlar ulaşır. Aksi halde Kur'an-ı Kerim'i bir ticaret metaı olarak görenler ve teğanni ile okuyanlar değil. Bu gerçeği belirtirken, bir yanlış anlaşılma ihtimalinin olabileceğini düşünerek, bu hususa biraz açıklık getirmek istiyoruz:

Kur'an-ı Kerim, hiçbir kimsenin, zümrenin veya cemaatin tekelinde değildir. Çünkü O, bütün insanlık âlemine gönderilmiş eşsiz, mucize bir kitaptır. Ona sahip çıkan herkesin kitabıdır, ona sevgi ve saygıda kusur etmeyen, emir ve yasaklarına göre hayatını, aile yapısını terbiye edip düzenleyen, samimi kimselerin kitabıdır. Bu gözlem altında, herkes onu okuma, öğrenme, dinleme ve kabiliyeti nispetinde ondan öğüt alma hakkına sahiptir. Bu hak öyle bir haktır ki, yüce Allah tarafından kullarına ihsan edilmiştir. Bu hakkını kullanan nice insan vardır ki, başlangıçta sapıklık içinde yüzdüğü halde onun hidayetiyle, onun nuruyla mutluluğa ermiş ve gerçek manada Allah'ın rızasını kazanmış olan insanların safına girme erdemine nail olmuştur. Her ne sebeple olursa olsun geçmişte Kur'an-ı Kerim öğrenme imkânını bulamamış, ancak öğrenmek isteyen Müslüman kardeşlerimize acizane şunu tavsiyede bulunmak istiyoruz. Okumanın yaşı ve sınırı yoktur. İstek ve arzuda kararlılık söz konusudur." Ben Allah'ın izniyle Kur'an'ımı öğrenirim" dedikten sonra, bu işin erbabı olan biriyle yavaş yavaş bir çalışmaya koyulduunuz mu, başarıyı yakalamışsınız demektir. Gün geçtikçe, öğrendiğiniz her kelime ve her ayet, sizin ufkunuzu açacak, size zevk verecektir. Kendinizi çok rahat bir atmosferde hissedeceksiniz. Kendinizi manevî yönden bir emniyet ve güven içerisinde göreceksiniz. İçinizi aydınlatan bu Kur'an-ı Kerim meşalesi, o ilahî mesajlardan daha çok şeyler elde etmeye, öğrenmeye imkân verecektir. Artık siz göreceksiniz ki, sizin için hayat daha fazla bir anlam kazanmıştır. Her Müslüman için Kur'an okumak onu dinlemek, onunla amel etmek yine bir ihtiyaçtır. Hatta ihtiyaçtan öte bir ibadettir. Dinî bir görevdir. İnanan her insan dinin icapları olan ibadetlerini yapamadığı veya yapma imkânı bulamadığı zaman sıkıntıya girer ve huzursuz olur. Yaptığı işten bir zevk almaz. Netice itibarıyla o insan ruhî bunalıma kadar sürüklenebilir. Bu bağlamda şahit olduğum bir olayı anlatmak istiyorum:

Yıl 1985 Rize-Fındıklı Lisesi'nde "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi" öğretmenlik görevindeyim. Liseye yakın kenar mahallede, iki katlı bir evin alt katında kiracı olarak kalıyordum. Ev sahibimiz yaşlı bir amca. Kendisi biraz da rahatsız bir halde idi. Okuldan eve dönüşlerimde, zaman zaman; yalnızlı-

²⁵ Karaçam, İsmail, a.g.e., s.89.

ğın verdiği sıla hasretinin omuzlarıma yüklediği o duygusallık içerisinde yüksek sesle Kur'an-ı Kerim okurdum. Okunan Kur'an'ı duymuş olacaklar ki bir gün ev sahibi o ihtiyar amca'yı ziyarete çıkmıştım. Şöyle bir baktım ki, karşımda hüngür hüngür ağlamaya başladı. Gözleri iki çeşme misali boşanıyordu. Sebebini sordum. Bana dedi ki; "Allah'a hamd olsun ki, yıllar sonra evimde hasretini çektiğim Kur'an okundu. Onun sesini duydum." Bunu riya olsun diye anlatmadım. Bu durumlar, yaşanan acı gerçeklerdir. Ömrünün son demlerini yaşamakta olan bir Müslüman'ın, uhrevi hayatla ilgili görevlerini yapıp-yapmadığı konusunda gözlerinin önünden ne sahnelerin geçtiğini ancak Allah bilir, sonradan da kendisi bilir. Dönüşü olmayan bir yolculuğun başında iken hezimete uğramak istemiyorsak, nimetlerin en yücresi olan Kur'an-ı Kerim'i tanımak mecburiyetindeyiz. Onu okumak, anlamak adeta Allah ile konuşma anlamını taşıyan bu özlemi hangi Mümin tatmak istemez ki? Hayat bize emanet, biz ise ölüme mahkum bir varlığız. Her canlının ölümü tadacağı gibi, bizler de onu elbet tadacağız. Neticede dönüp Allah'a hesap vereceğiz. Bu hesap sırasında, "Ya Rabbi ben Senin kelâmın olan Kur'an-ı Kerim'ini öğrenme imkânını bulamadım" diye boynu bükük, içi buruk, mahcubiyete bürünmekten daha sıkıntılı bir an Müslüman için düşünülemez. Kur'an-ı Kerim'i okuma arzusunda olup, okuma imkânı bulamamış Müslüman kardeşlerimize Allah'tan kolaylıklar ihsan etmesini niyaz ediyoruz.

C- KUR'AN-I KERİM OKUMAK İSTEYENLERİN DİKKAT ETMELERİ GEREKEN ESASLAR:

Kur'an okumak çok önemli bir amel ve ibadettir. Çünkü bu amel ve ibadeti işleyenler; kesinlikle Allah ile konuşuyor olduklarını hissetmelidirler. Allah'ın kelâmını okuyanlar ve başkalarına okutanlar; şu hususlara uymaları gerekir:

- 1- Ta'zimin ifadesi sayılan abdest alıp, kibleye dönmeli,
- 2- "Eûzü" ile Kur'an okumaya başlamalı²⁶ buna, "İstiaze"de denmektedir. Allah'a yönelme anlamını taşıyan bu cümlenin aslı şöyledir:
"Kur'an okuduğun zaman, o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın."²⁷
- 3- Kur'an okumadan evvel, ağzın misvakla veya temiz bir şeyle temizlenmesi gerekir.²⁸ Kurtubî, Resulullah'ın (s.a.v.) namaza kalktığında, veya Kur'an okumak istediğinde bu yola baş vurduğunu bildirmektedir.²⁹

²⁶ A.Cevdet Paşa ve A. Muh. Ed-Dabbâ (Ali Osman Yüksel), *Kur'an Tarihi ve Kur'an okumanın Edepleri*, s. 232.

²⁷ Nahl, 16/98

²⁸ Nevevî, et-Tibyan, s. 38.

4- Hafızlığa çalışmıyorsa okuyucu, okumasında sür'atten sakınılmalı, tertipl ve tecvide dikkat etmelidirler.³⁰

5- Kur'an'ın temiz ve şerefli yerlerde okunması, huşu ve tazim içerisinde bulunulması ve mananın tefekkür edilmesi yanında, riyadan ve gösterişten sakınılması gerekir.³¹

6- Kur'an'ın tertip üzere okunması, sahih kırâatlarla tilâvet edilmesi, şaz kırâatlardan sakınılması gerekir.

7- Azap ve rahmet ayetleri okunurken yerine göre sesi yükseltmek ve yerine göre sesi yükseltmeden hüzünlü ve hafif bir eda ile okumaya dikkat etmek.

8- Kur'an okuyanın, her harfin hakkını vermesi ve kelâmın açık bir şekilde ortaya çıkmasını sağlayıp, ne kendini ne de dinleyenleri Kur'an'dan bıktırmaması gerekir.³² Bu da sesini terbiye ederek, okuyuşunu güzelleştirmeye bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'i böyle güzel okumanın önemine işaret eden pek çok Hadis-i Şerif vardır. Burada bir kaçını zikretmek istiyoruz. "Kur'an'ı sesinizle süsleyin"³³

"Seslerinizle Kur'an'ı süsleyiniz. Muhakkak ki, güzel ses, Kur'an'a güzellik katar."³⁴ Kur'an'ı okuyanın uyması gereken kaide ve kuralları az da olsa zikrettik. Bunlar görünürde uyulması gereken edeplerden bir kaç idi. Ayrıca, kalbi yönden insanın kendisini, Kur'an-ı Kerim okumaya hazırlaması gereken hususlar vardır:

1- Kuran-ı Kerim'in yüceliğini ve eşsizliğini kalbe hissettirmek ve kabul ettirmek,

2- Allah-u Teâla'nın büyüklüğünü zihinde tasavvur edip, noksan sıfatlardan münezzehe olduğunu, bütün sıfatlarıyla mükemmel, bir ve tek Rab olduğunu kalbe yerleştirmek,

²⁹ Nevevî, a.g.e., s.39..

³⁰ A.Cevdet Paşa ve Ali Muhammed. Ed-Dabba, a.g.e., s.232. Kurtubî Ebû Abdillâh, et-Tezkâr fi Efali'l-Ezkâr, Şam, 1972, s.164.

³¹ Nevevî, a.g.e., s.41-45; Cevdet Paşa, a.g.e., s.232.

³² Kurtubî, a.g.e., s. 166.

³³ Müslim, Camiu's-Sahih, Mısır 1375, VI, 79; Ebu Davud, Sünen, K.Salat, 74; Nesâî, Ebu Abdurrahman b.Şuayb, Sünen, Mısır, 1964, II, 139; İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b.Yezid, Sünen, Mısır, 1952, I, 426.

³⁴ Darimî, Ebu Muhammed Abdullâh b.Abdurrahman, Sünen, Medine, 1386, II, 474; Tefsir İbn-i Kesir Zeyli, s.35. (Daha geniş bilgi için bkz, İsmail Karaçam, a.g.e., s.125-133.

3- İmanın sıhhat bulması, amellerin kabul olması, duaların Allah'a yükselmesi için, dünyalık olan şeylere haddinden fazla sevgi beslememek. Yani Allah ve Resûlünün sevgisini, dünyalık olan şeylerden daha üstün tutmakla, kalbin canlılığını muhafaza etmektir.

4- Okunan her ayetin manasını derin bir şekilde düşünmek, alınması gereken öğütleri alıp, yaşamaya çalışmak, hayata tatbik etmek.

5- Kur'an okuyan, her hâl-ü kârda kendisinin, Allah huzurunda olduğunu düşünüp, bütün dikkatini okuduğu kelâmda toplamak.

D-KUR'AN-I KERİM'İ TERTİL İLE OKUMANIN ÖNEMİ

Kur'an-ı Kerim lafızlarının Arapça olması, onun muayyen kaidelere uyulmak suretiyle okunmasını zaruri kılmaktadır. Bu kaidelerin toplamı demek olan Tecvit, Kur'an'ı Kerim tilâvetinin ayrılmayan bir vasfıdır. Kur'an-ı Kerim manasının büyük ölçüde anlaşılmasına yarayan bu ölçülü okuyuşa, Kur'an-ı Kerim'de "TECVİT" ile eş anlamda kullanılan "TERTİL" kelimesi delâlet etmektedir.³⁵ Kur'an-ı Kerim'in tecvit ile okunması, onun vahyedilmesi ile başlar. Daha açık bir tâbirle Kur'an, tecvit ile inzâl olmuş ve onun ile okunmuştur. Konu ile ilgili ayetlere geçmeden önce bir hususu belirtmekte fayda görüyoruz; Kur'an-ı Kerim öğretiminde, Resulullah (s.a.v)'in tutumu; Ashab-ı Kirâm'ın, Tabîîlerin ve Tebe-i Tabîîlerle sürê gelen, kırâat ilmine dair çalışma yapan Kurrânın, değerli ilim adamlarının tecvit ilmine çok önem verdiklerini görmekteyiz. Kur'an-ı Kerim'de geçmekte olan "TERTİL" kelimesinin "TECVİT" anlamında tefsir edildiğine, İslâm âlimlerinin ittifak ettiğini öğrenmekteyiz. Kur'an-ı Kerim'in doğru ve güzel okunmasının gereği ortada iken; günümüzde ilim adına ortaya çıkıp, "Kur'an okumada tecvide gerek yoktur" diyenleri anlamak mümkün değildir. Kur'an-ı Kerim eğitim ve öğretiminde günümüz şartlarında yetiştirilmesi lâzım gelen Kurrâyı, aşere takrib bilenleri ve hatta kuvvetli hafızları bir tarafa bırakalım, bir Müslüman'ın namazını ta'dil-i erkân üzere düzgün kılabilen bir seviyede, Kur'an öğretmede bir hayli zorluklar, sıkıntı ve engelle mücadele etmek zorunda kalmış olduğumuzu üzümlere belirtmek istiyoruz. Bu konu çok hassastır. Bu zorlukları var sayarak, Kur'an-ı Kerim öğretiminde her Müslüman'ın payına düşeni yapması gerekir. Asırlardır bir ilim dalı olarak, kendini kabul ettirmiş, kırâat ilimlerinde "TECVİD"i, önemsememe, hafife alma; "olsa da olur, olmasa da olur" şeklinde gerçek ilimden yoksun bir değerlendirmeye girmenin, fayda yerine zarar getireceğine inanıyoruz. Bu tür düşünce ve fikirler; Kur'an-ı Kerim'in ruhuna belagat ve fesahatine, edebî üslubuna uygun bir şekilde okunmasını engeller mahiyettedir. Tecvit ilmini, Kur'an-ı Kerim öğreniminde bir külfet olduğunu düşünenlere katılmak mümkün değildir. Böyle düşünenlerin büyük vebal altına girdiklerini bilme-

³⁵ Karaçam, a.g.e. s.167.

lidirler. Gözlerini geçmişe şöyle bir çevirsinler; bu sahada yapılan ilmi çalışma mahsulü olan eserlere ve daha da ileride, Vahyin canlı tebliğcisi olan Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimiz'in, Kur'an-ı Kerim'i okuması, dinlemesi ve okutması ile ilgili uygulama ve öğütlerine³⁶ baksınlar. Sıradan bir okuyuşla; Kur'an-ı Kerim'in mana ve lafzını birbirine karıştırarak okumak mı, yoksa tecvit ve tertil ile okuyup, manasının mükemmel anlaşılmasına yardımcı olan ve insana haz veren ahenkli bir okuyuş mu, daha önemsizdir.! Bu kanâatimizi belirttikten sonra, asıl konuyu bütün incelikleriyle ele almaya çalışacağız. Ortaya konan delillerden kimin ne anladığına imkân vermek için delilleri sadece aktarmaya çalışacağımızı, yorumu çok değerli okuyucularımıza bırakacağımızı özellikle belirtmek istiyoruz.

E- "TERTİL İLE TECVİD" KELİMELERİNİN SÖZLÜK VE İSTİLAHÎ ANLAMI

a-Tertil kelimesinin sözlük ve istilahî anlamı:

Retile: Bir şey düzgün, güzel ve muntazam olmak

Rettele: Sözü güzel, düzenli ve yerinde, itinalı söylemek, bir şeyi sıralamak, düzenlemek demektir.

Kıraat ilminde ise tertil; Kur'an'ı yavaş yavaş, acele etmeden, harf ve harekeleri, dizilmiş inci taneleri gibi net bir şekilde telaffuz ederek; ayetteki mana ve hikmeti düşünerek ağır ağır okumak demektir.³⁷ Kur'an'ı Kerim'in Müzzemmil Sûresi'nin; 4. ayetinde " وَرَتِّلِ الْفُرْآنَ تَرْتِيلًا ", "Kur'an'ı tertil üzere oku", "sözü acele söylemeyip teenni ile söylemek " anlamına geldiği ifade edilmiştir.³⁸

b- "Tecvid" Kelimesinin sözlük ve istilahî manası: Tecvid; (cvd) fiilinden gelmektedir. Birçok anlama gelen bu fiil, "Cevvede" tef'îl babının mastarıdır. Yani; "Cevvede", "Yücevidü, "Tecviden" şeklinde gelmektedir. Sözlük anlamları şunlardır: İyi yapmak, iyi söylemek, bir şeyi güzelleştirmek iyi ve güzel yapmak.³⁹

Kıraat ilminde ise "Tecvid"; Kur'an-ı Kerim'in lafızlarını, Rasûlullah (s.a.v)'den telakki edildiği şekliyle olanca gücümüzü kullanmaktır. Bazıları

³⁶ Soysaldı, H.Mehmet, "Kur'an-ı Kerim'i Nasıl Okumalıyız?", Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, Elazığ 1996, s.312.

³⁷ Soysaldı, Dinî Hitabet, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2002, s.168.

³⁸ Sarı Mevlüt, el-Mevarid, Arapça-Türkçe Lügat, "Rtl madd" Bahar Yay. İst. 1982; el-Mu'cemü'l-Vasit, "Rtl madd" Çağrı Yay.. İst.,1996, s. 327.

³⁹ Cübran Mes'ud, er-Raid, "Rtl" mad. Beyrut, 1967, s.717; Fuad İframü'l-Bustanî, el-Müncidü't-Tullab", "Rtl" Mad. Beyrut, trs, s.230.

da; "Allah'ın kitabında dili hatadan korumaktır."⁴⁰ Diğer bir ifadeyle tecvid; (Kur'an-ı Kerim okurken), her harfi mahrecinden çıkarmak, layık olduğu sıfatını vermektir.⁴¹ Merhum Elmalılı Hamdi Yazır, "tertil ve tecvid "kavramlarını şu şekilde açıklamıştır: "Tertil"; bir şeyi güzel, tensik ve tertip ile kusursuz olarak, açık açık, hakkını ifâ ederek tebyin eylemektir. Sözü tâne tâne, yavaş yavaş mühlet ile güzel güzel telif ve beyan ile söylemeye de "tertil'i kelâm" derler. Kur'an'ın Tertili de böyledir. Her harfin edâsının, nazmının ve mânâsının hakkını duyura duyura, vere vere okumaktır.

Bir söz, haddizâtında ne kadar güzel olursa olsun, gereği gibi güzel okunmayınca güzelliği kalmaz. Güzel okumasını bilmeyenler, güzel sözleri berbât ederler. Aynı şekilde, bir kelâmın, tertil ile, güzel söylenmesi ve okunması, bir musiki işi değildir. Nâzımın mânâ ile münasebeti, lisânın fesâhat ve belagati hakkıyla gözetilerek, rûhî ve mânevî bir mutâbakatla yerine göre şiddet, yerine göre yumuşaklık, yerine göre medd, yerine göre kasır, yerine göre ğunne, yerine göre izhar, yerine göre ihfâ, yerine göre iklâb, yerine göre vasl, yerine göre sekte veya vakf ve hulâsâ bütün maksat ve mânâyı düymak ve mümkün olduğu kadar duyurmak sûretiyle tecvid ile okumak işidir. Bunun için Kur'an okumakta "tertil ve tecvid" lâzımdır. Bunlara riayet etmek gerekir.⁴²

Din İşleri yüksek kurulu emekli üyesi, Osman Keskiöglü; "Nüzulünden İtibaren Kur'an-ı Kerim Bilgileri" isimli kitabının, 168.sahifesinde; Kur'an'ı okumanın âdâbı bölümünde, Kur'an'ı düşünerek, hazmederek okumanın öneminden, mânâsını anlamadan ve düşünmeden, okumanın fayda vermediğinden bahsederken; İslam âlimi merhum Elmalılı Hamdi Yazır'ın konu ile ilgili görüşlerini tefsirinden şöylece nakletmiştir: "Ehl-i Hak, Kur'an'ı bir eğlence gibi okumaz." Bahsinde diyor ki; "Elfazını, mânâsını, ahkâmını cidden gözete gözete, dikkatli, saygılı ve devamlı bir sûrette ve bilmediklerini, anlamadıklarını ehlinden sora sora, hüsnü niyetle, temiz kalp, temiz ağızla okurlar. Gelişi güzel, baştankara bir eğlence gibi okumazlar; kemâl-i hürmet ve edeple okurlar"⁴³ diye bu önemli bilgiyi nakleden Keskiöglü Hocamız, büyük İslam Şairi Merhum Mehmet Akif'ten şu güzelim beyti de zikrediyor:

"İnmemiştir hele Kur 'an, bunu hakkıyla bilin;

⁴⁰ İsmail Karaçam, a.g.e., s.166.

⁴¹ eş-Şeyh Abdulhamid Mansur, Fethu'l-Mürîd İlimu't-Tecvid, İskenderiyye, 1995, I, 16.

⁴² Gazalî, a.g.e., I, 784.

⁴³ Keskiöglü, Osman, Nüzulünden İtibaren Kur'an-ı Kerim Bilgileri, Ankara, 1987, s.168.

Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için.”⁴⁴

Kur'an-ı Kerim'in en güzel bir şekilde okumanın gerçekleşmesi için sarf edilen bu güzelim ifadelerin özü, Resulullah (s.a.v)'in, Kur'an okuyuş tarzını anlatma çabasını göstermek olduğunu anlıyoruz. Kur'an tâlimine önem veren İslam âlimlerini rahmetle anıyoruz. Bu sahada çok kıymetli çalışmalarını ve eserleriyle ışık tutan hocalarımıza şükran borçluyuz. Hz. Peygamber (s.a.v)'in Kur'an tâlimi hakkında, özet bir bilgi aktarmak yerinde olacaktır:

F- OKUYUŞ TARZI:

Resulullah (s.a.v)'in Kur'an tilaveti, O'nun risalet vazifesine has bir üslûp arz eder. Kur'an'ın anlaşılması, tefekkür edilmesine bağlıdır. Kur'an-ı Kerim dili olan Arapça'yı bilenler için Kur'an-ı Kerim, muhatapları üzerinde büyük bir etki yapacağı bir gerçektir. İşte Hz.Peygamber (s.a.v.), Kur'an-ı Kerim'i okurken, karşısındaki insanlar üzerinde bu tesirin doğmasını temin etmeyi daima göz önünde bulundurmıştır. Bu konuya ileride ayrıca değineceğiz. Tilâvet (okuma) esnasında, kalbin Kur'an ile meşgul olması, gönül alıcı nağme ile okumak, ayrıca uhrevî bir korku hissettiren herhangi bir ayetle karşılaşınca; Allah'a istiazede bulunmak, Peygamber (s.a.v.)'in okuyuş tarzının esaslarını teşkil ettiği ifade edilmektedir.⁴⁵ Diğer bir ifade ile bu okuyuş tarzının esasları; Tertil, Tecvîd, Tercî', Tahzin, Vakf ve İbtidâya riayetdir. Şimdi bu kavramların ne demek olduğunu açıklamaya çalışacağız.

1-TERTİL: Bu kelime aslında, ahenk ve intizam demektir. Kur'an'da tertil ise, her harfin hakkını vermek, belli etmek ve acele etmemek⁴⁶ suretiyle okumaktır. Tertil aynı zamanda "Tahkik"ve "Teressül" anlamına da gelmektedir. Bu da Kur'an-ı Kerim'i, yavaş-yavaş, dikkatle, harflerin mahreçlerine, med ve kâsra riayete okumaktır.⁴⁷ Daha açık bir ifade ile, medd-i tabiîler bir elif, medd-i münfasıl, medd-i muttasıl, medd-i lâzım, medd-i ârız ve medd-i lîyn dörder elif miktarı uzatılmalıdır. Şeddeler bir buçuk harf miktarı, ihfâ, idğam iklâb, ğunne ve diğer ameliyeler de kendi nisbet ve ölçüleri dahilinde tutulmalıdır. Kelimeler ve harfler tâne-tâne ve telaffuzlarına halel getirmeden, en fasih bir şekilde okunmalıdır. Bu okuyuş tarzında manayı tefekkür etme imkânı olduğundan en rahat okuma şeklidir.

⁴⁴ Ersoy, M.Akif, Safahat, II.Kitap Süleymaniye Kürsüsünde, Çin ve Mançurya'da, İnkılap Kitabevi, Eseri Tertip eden: Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, 1987, s.170.

⁴⁵ Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili Yeni Meâllî Türkçe Tefsiri, VII, 5428; Soysaldı, Dinî Hitabet, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2002, s.168-172.

⁴⁶ Tetik, Necati, a.g.e., s. 21.

⁴⁷ Gazâlî, İhyâu Ulûmi'd-Din, Bedir Yay., İst. 1974, I, 784.

Kur'an okuma âdâbına uygun düştüğünden buna; "Tertil ve Tahkik" adı verilmiştir.⁴⁸ Ancak sık sık vakfetme zarureti hasıl olacağından, okuyan tekrar başlarken, uygun yerden ibtida etmeye başlamalıdır. Dikkat edeceği bir başka önemli husus da uygun yerlerde vakfetmesidir. Aksi halde sık sık hataların meydana gelmesi söz konusu olur. Hz.Peygamber (s.a.v.)'in Kur'an-ı Kerim okuyuş tarzı, işaret ettiğimiz hususların bütünüyle uyuşmaktadır.

Enes b.Malik'ten, "Hz. Peygamber'in okuyuşu nasıldı" diye sorulduğunda; "Uzatılması gereken harfleri uzatırdı" şeklinde cevap vermiştir. Ardından "Besmele"'yi okuyup, (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ)'nin Lâmin ve rahman'ın (الرَّحِیْمِ) mimini uzatarak, okurdu demiştir. Enes b.Malik'in bu rivayetinden Hz.Peygamber (s.a.v.)'in hem tertil ile okuduğu hem de tazim için (اللّٰه) lafzının lamıyla, الرَّحْمٰن kelimesinin mimini uzatarak, lafzî olan medd-i tabîî yaptığı anlaşılmaktadır. Buna benzer bir rivayet de; Hafza ve Ümmü Seleme'den gelmektedir: "Resulullah (s.a.v.), Kur'an'ı ayet ayet okurdu. Yani; (الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ) der vakf ederdi. (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ) der vakfederdi.

(مَا لَكَ يَوْمَ الدِّیْنِ) der vakfederdi. Bu izahlardan anlaşılıyor ki, Hz.Peygamber (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim-i tertil ile okumuş ve böyle tavsiye etmiştir. (وَرَتَّلَ الْقُرْآنَ تَرْتِیْلًا), "Kur'an'ı da yavaş yavaş ve açık olarak tertil ile oku."⁴⁹ Diğer bir ayette:

(كَذٰلِكَ لَنُنَبِّئُكَ بِهٖ فَاِذْ ذٰكٍ وَّرَتَّلْنَا هٗ تَرْتِیْلًا)

"Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık. (parça-parça indirdik) ve onu tane-tane (ayırarak) okuduk."⁵⁰

Hz. Ömer (r.a.)'nın yolu ile gelen bir hadis-i şerifte Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Kim Kur'an'ı indirildiği gibi okumak isterse, İbn Ümmi Abd'in (İbn Mes'ud) okuduğu gibi okusun"⁵¹ Resulullah (s.a.v.) burada İbn Mes'ud'un okuyuş tarzını benimsediğinden onu övmüştür. Bu sözü ile başkalarına, Kur'an-ı Kerim'i tertil ile okumalarını tavsiye etmiştir.

Resulullah (s.a.v.)'in, tertil ile okunması üzere ve böyle tavsiyede bulunması, mühim bir sebebe dayanmaktadır. Bu da tilâvet esnasında okunan ayetlerin, tefekkürünü temin etmektir. Kurtubî (Ö:671-1272) "Çoğu âlimler,

⁴⁸ Tetik, Necati, a.g.e., s.22; Geniş bilgi için bkz; Ömer Nasuhi Bilmen, **Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali ve Tefsir**, Bilmen Yay., İst. 1966, VIII, 3874.

⁴⁹ Müzzemil, 73/4.

⁵⁰ Furkan, 25/32.

⁵¹ Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, IV.287.

tertil ile okumayı müstehap⁵² sayar. Kur'an okuyan terfil ile okursa; manasını iyice düşünür ve anlar."⁵³

2-TECVİD

Hız Peygamber (s.a.v)'in Kur'an'ı tecvitle okunduğunda hiç şüphe yoktur. Tertil kelimesinin "tecvid" manasına geldiğini bunların eş anlamlı birer kavram olduğunu daha önce izah etmiştik. Tecvid, sonradan tedvin edilmiş ilimlerdenidir. Ancak bu ilme dair usûl ve kaidelerin, Resulullah (s.a.v) tarafından Ashab-ı Kirâm'a öğretilmesi büyük anlam taşır. Kur'an ta'liminin esas şartlarından biri de "sema"dır. Ashab-ı Kirâm, Resulullah (s.a.v)'dan Kur'an'ı nasıl öğrenmişlerse, o şekilde de kendilerinden sonrakilere nakletmişlerdir. Tertil üzere tilâveti emreden ayette ki,⁵⁴ "tertil" kelimesinin manası hususunda sorulan soruya; Hz.Ali (r.a.)'nin cevabı şöyle olmuştur: "Tertil, harflerin tecvidini ve vakflarını bilmektir."⁵⁵ Dehhak'tan gelen bir rivayeti, İbn Cezerî naklederken; Abdulah b. Mes'ud şöyle demiştir: "Kur'an'ı tecvid ile okuyunuz, güzel sesle süsleyiniz."⁵⁶ Hz.Ali ile İbn Mes'ud'un ifadelerinde "tecvid" kelimesinin böyle açıkça yer almış olmasının asıl sebebi Rasulullah (s.a.v)'in Kur'an'ı güzel okumasındandır. Rasulullah döneminde bir takım kaide ve kurallara bağlı tedvin edilmiş bir tecvid ilmi yoktu. Bu kurallar Rasulullah'ın okuyuşundaki değişmeyen ve muttasıl devam eden tatbikatlardan alınarak düzenli bir tecvid ilmi oluşturulmuştur. Fahrü'd-Din er-Razî (Ö:606-1209), zikri geçen ayetin sonundaki "tertil" masdarının, emrin vücubunu te'kid etmek ve Kur'an okuyan kimseye, tecvidin muhakkak lazım olduğunu göstermek için geldiğini söylemektedir.⁵⁷

Kur'an-ı Kerim'i okumak için, inkarı mümkün olmayan tecvit için Cezerî'nin, (Ö:833/1430) bir açıklamasını aynen naklediyoruz: "Tecvidi öğrenmek, ona riayetle Kur'an okumak vaciptir, lâzımdır. Kim Kur'an'ı tecvitsiz okursa, günahkâr olur. Çünkü Allah Kur'an'ı tecvitle indirdi ve bize kadar böylece geldi." Kur'an tecvitle indiğine göre, Resulullah (s.a.v.)'in onu tecvitle okunduğunda herhangi bir şüphe söz konusu olamaz. Ümm-ü Seleme de: "O'nun kırâatı harf harf üzeredir" demiştir.⁵⁸ Bu hadis-i şerifler gösteriyor ki; Kur'an-ı Kerim'i tecvit ile okumak esastır. Kur'an, Hz. Peygamber (s.a.v)'e tecvit ile nazil olmuştur. Kendisi öyle okumuş, Ashabına da öğ-

⁵² Abdullatif Harputi, Ders (Kur'an okumanın Fazileti Bölümü) İst.1978, s.350/ 22.

⁵³ Kurtubî, et-Tizkâr fî Afdali'l-Ezkâr, s. 143.

⁵⁴ Müzzemmil, 73/4.

⁵⁵ İbn Cezerî, en-Neşr fî'l-Kırâati'l-Aşr, I, 209.

⁵⁶ İbn Cezerî, a.g.e., I, 210.

⁵⁷ Razi, et-Tefsiru'l-Kebir, XXX, 173.

⁵⁸ Ebu Davud, Sünen, K.Salat, II, 74; Ünlü Demirhan, Kur'an-ı Kerim Tecvidi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara, 1993 s. 26.

retmiştir. Ashabından ise tevâtürün⁵⁹ bize kadar gelmiştir. Bütün bunlar gösteriyor ki, Kur'an'ın tecvidi, nazmı, mânası ve diğer hususların hepsi tevkîfidir. Bizzat Cenâb-ı Hakk'ın kelâm'ıdır. Buna göre Kur'an'a ait herhangi bir hususta en ufak bir hataya düşmek hatadır. Özet olarak diyebiliriz ki; tecvit ilmini bilmek farz-ı kifayedir. Fakat Kur'an-ı Kerim'i "Lahn-i Celî" den kurtaracak kadar tecvit bilmek hususunda da, bâzıları vâcip, bazıları da müstehaptır, demişlerdir.⁶⁰

Yeri gelmişken Lahn kelimesini burada kısaca açıklayalım:

LAHN: Okuyuş hatası: Lahn lügatte hata etmek ve doğrudan sapmak manalarına gelir.⁶¹ Tecvid ilminde ise, tecvide uymamaktan doğan hataya derler.⁶²

Kur'an okurken tecvide riayet vacip olduğu gibi ona riayetsizlik te haramdır. İşte Kur'an okurken meydana gelen hataya lahn denir. Hatasız nazil olan Kur'an-ı Kerim'i hatasız okumak gerekir.

Onun mükemmelliğini ihlal edecek her okuyuş haramdır. Bu haramlardan ancak Kur'an ehli olanlar sakınır. Kıraat alimleri okuyuş hatalarını iki kısma ayırmışlardır. Lahn-i Celî, Lahn-i Hafî.

1.Lahn-i Celî: Açık hata demektir. Özellikle tecvid bilmeyen kimseler Kur'an'ı okurken harflerin sıfat-ı lazimelerinde bu hataları yaparlar. Lahn-i celî, kelimeyi meydana getiren harflerde veya harekede veyahutta sükunda olur.

a) Kelimenin Harfindeki Hata: Bir harfi diğer bir harfle değiştirmek. Örnek tâ harfi ile dal harfini, sad harfi ile sin harfini değiştirmek gibi. Veya harfi ziyadehlendirmek veya noksanlaştırmak. Ziyadeye örnek: Kalkale harfinin sonuna bir hemze getirmek gibi. Noksanlığa örnek ise, medd-i tabiileri terk etmektir.

b) Harekede Hata: Harflerin taşıdığı harekeyi bir başka hareke ile değiştirmek veya harekeyi sūfunla değiştirmek.

c) Sükunda Hata ise; sakın olan harfe hareke vermektir. İbnü'l-Cezerî, Lahn-i Celî'yi iki kısma ayırır. 1.Lafizlarda meydana gelen hata: hem mana

⁵⁹ Tevâtür; bir araya gelerek yalan uydurmaları mümkün olmayan kalabalık bir topluluğun aktardığı, kesinlik ifade eden söz ve haberlere denir. Bkz., Soysaldı, *Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Tefsir*, Fecr Yay., Ankara 2001, s.34.

⁶⁰ Karakılıç Celâleddin; a.g.e., s.17-18.

⁶¹ Kamus Tercemesi, IV, 746 vd.

⁶² Suyutî, el-İtkan, I, 282.

hem de teçvide ait kaideleri bozar. 2.Lafızda meydana gelen hata ise, sadece teçvidi bozar.

2.Lahn-i Hafî: Gizli hata demektir. Bu hata, harflerin sıfat-ı arızalarında meydana gelir ve harfin zatını değiştirmez, manayı da bozmaz. Bazı alimler, lahn-i hafî'yi iki kısma ayırmışlardır. 1.Kıraat ilmiyle alakası olanlar, bu hatayı bilebilirler. Örneğin; ihfa, iklap, izhar, idğam-ı gunneyi terk etmek. Kalın harfi ince, ince harfi de kalın okumak. Kasrı medd etmek, meddi kasrı ile okumak, hareke ile vakfetmek, kuvvetliyi zayıf, zayıfı da kuvvetli okumak gibi. 2. Harflerin sıfatlarında yapılan hatalardır. Örneğin, "Ra" harfinde tekrar sıfatı, nun harfinde, gunneyi kalın okumak. Kalın okunan lam'ı ince, ince okunması lazım gelen yerde "ra"yı da kalın okumak. Medd ve gunnelerde sesi titreştirmek gibi.

Lahn-i Celî ile Lahn-i Hafî'nin Hükümlerine gelince;

Lahn-i Celî kesinlikle haramdır. Lahn-i Hafî'nin birinci kısmı tahrimen mekruhtur. İkinci kısmın ihlali ise tenzihen mekruhtur.⁶³

3-TERCİ': Hz.Peygamber (s.a.v)'in Kur'an okuyuş tarzlarından biri de terci'dir. Terci' geri çevirme, döndürme, sözü döndürerek söylemek, sesini titretmek, nağme yapmak, vazgeçirmek, döndürmek. Kıraat ilminde ise, Kur'an okurken nağme ile okumaktır. Kur'an'ı güzel sesle okumak, onu dinlemeye sevk eden âmillerden biridir. Terci', Kur'an'ın güzelliğini artırır. Teğanni de, netice itibarıyla bir kelimenin, bir kelâmın mânasını ruha duyurmağa hizmet etmesi bakımından rûhânî bir kıymet taşır.⁶⁴ Ancak bu teğanni Kur'an'ın nazmını bozan, mânayı unutturan, kuru bir ses takip eden ehl-i fıskın nağmeleriyle değil lafızların teçvidini, fesahatini bozmayarak mânasını, belâğatinin incelikleriyle duyurarak, şuurlu bir hayat yaşatacak bir nağme ile okunmasında bir sakınca yoktur.⁶⁵ Hadis-i Nebevî ile men edilen hususu, nazmı ve mânayı bozacak derecede haddi aşan nağmelerdir. Hz. Peygamber (s.a.v), Ebû Mûsa el-Eşarî'nin Kur'an tilâvetini duyunca; "Yâ Ebâ Mûsa, muhakkak sana, Davud Peygamber'in nağmelerinden bir nağme bir seda ahengi verilmiştir." buyurmuştur. Hz. Davud'un; dağları sihirleyen, uçan kuşları durduran mucizesi de kuru bir ses oyunundan ibaret nağmeler değildir. O'nun özünden, ruhundan kopup, Allah'a arz olunan tesbihatin ta kendisiydi.⁶⁶ Kur'an okuyan biri, Hz.Peygamber (s.a.v)'in okuyuş tarzını yakalayabiliyorsa, Hz.Davud (a.s)'ın da mucizesini yaşama zevkini tadacaktır.

⁶³ Karaçam, İsmail, a.g.e., s.234-236.

⁶⁴ M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 3948.

⁶⁵ Aynı Eser, VI, 3949.

⁶⁶ M. Hamdi Yazır, a.g.e., VI, 3949.

4-TAHZİN:

Tahzin; kederlendirme, tasalandırma anlamına gelir. Kur'an okumada ise, hüzünlü bir şekilde okumadır. Allah'ın huzurunda olduğunu hissederek, tazim ve edep dairesinde, sanki boynu bükük, Allah'a yaklaştıran bir huşudan ağlıyormuş gibi bir halde okumaktır.

Allah Resûlü (s.a.v) bu çeşit okuyuşu da tavsiye etmiştir. "Şüphesiz Kur'an hüznle inmiştir, okurken ağlayınız, şayet ağlayamazsanız; ağlamaklı bir tavırla okuyunuz."⁶⁷ Buyurmakla biz Müslümanlara çok şey söylemek istemiştir. Ama bu mesajı anlamak, bundan hayati öğütler çıkarmak da Müslümanlara düştüğünü söylersek, fazla bir şey söylediğimizi veya Müslümanların altından kalkamayacakları bir yükü sorumlu tutuğumuzu sanmıyorum. Bir Müslüman gözüyle, Allah Resûlü (s.a.v)'in dediğine bakarsak, hiç de iç açıcı bir manzara görmek mümkün değildir. Bir eğitimci gözüyle incelediğimizde daha farklı bir durumla karşılaşırız. Kur'an-ı Kerim öğrenimini sadece sınıf geçmeye endekslemek kadar tehlikeli bir anlayış yoktur. Bir kısmını öğrenip diğer kısmını öğrenmese de öğrencinin, sınıfını geçmesi demek olur ki, bana göre bu yanlıştır. Kur'an-ı Kerim öğreniminde; hedefimiz not almak değil, hatasız bir şekil de Kur'an okumayı kavramak olmalıdır. Bu anlayışa kavuşmadığımız sürece başarıyı elde etmemiz mümkün değildir şu var ki, her Müslüman, Kur'an-ı Kerim öğrenim ve öğretiminde çok hassas olmalıdır. Çünkü onu okuyarak, Allah'a ibadetini yapmak zorundadır. Namazını kılmak mecburiyetindedir. Yaşlısı-genci, kadını-erkeği Müslüman'ım diyen herkes; kendi adına buna mecburdur. Kur'an-ı Kerim sadece ahiret hayatına değil, dünya hayatını ilgilendiren, insanı çok üstün bir düzeyde yaşamasını öğütleyen emir ve yasakları da vardır. Kur'an ahlâkı ile hayatını tanzim edememiş insanların mutlu olduklarından bahsetmek zordur. Hz.Peygamber (s.a.v)'in, İbn Mes'ud'u dinlerken ağladığı da bilinmektedir.⁶⁸

Bir sabah namazında Yusuf Sûresi'ni okuyan Hz.Ömer(r.a)'ın göz yaşlarının köprücük kemiğine indiğini, hatta arka saftakilerin bu ağlamayı işittiklerini öğreniyoruz.⁶⁹ Aslında Kur'an'ı idrak ederek, anlayarak okuyan kimseler şu özellikleri taşıır:

- 1- Dünyaya bakış açıları daha geniş, daha uzun vadeli ve daha sağlamdır,
- 2- Ümitsizlikten kurtulmasını bilirler,

⁶⁷ İbn Mace, Sünen, K.İkameti's-Salat, 176.

⁶⁸ Nevevî, et-Tibyân, s.47; Necati Tetik, a.g.e., s.26.

⁶⁹ Nevevî, et-Tibyân, s.47; Tetik Necati, a.g.e., s.26.

3- Çözülmesi zor görülen toplumsal problemlerin çözüm hallerinin sıralarını daha kolay bir şekilde keşfederler.

4- Muhalif ve muarızlarına karşı, ikna gücüne sahiptirler,

5- Akl-i Selime önem verirler, mantıklı hareket ederler,

6- Kendi hata ve kusurlarını görüp onları tasfiye etmesini bilirler,

7- Kendi halkının gözü ve kulağı olmasını bilir, onlara hizmet etmekle hayır dualarını almayı ön plana alırlar,

8- İçinde yaşadıkları toplum fertlerinden birinin rahatsızlığını, kendi rahatsızlıkları olarak kabul ederler.

Kur'an'a bu anlayış çerçevesinde baktığımızda; neden ve niçin ağlamanın gerekli olduğu ortaya çıkmış olur. Kur'an okurken, hüznlenmenin ağlayıp ümitsizliğe kapılmanın, insanlardan kopup uzlete çekilmenin, kendi iç dünyasında eriyip gitmenin, Kur'an mefhumu ile bağdaşmadığını bilmeliyiz. Kur'an okurken ağlayıp, göz yaşı dökmenin asıl mânası; Dünya ve Ahiret saadetini temin etmek için sarf edilen bir çabanın, verdiği aşktan doğan heyecanın, istikbaldeki aydınlık günlere kavuşma sevincinin, göz yaşlarına dönüşmesi olayıdır. İşte Müslüman Kur'an-ı Kerim'i okurken bunun için ağlamalı ve üzülmalıdır. Birileri, sadece dünyevî, keyfi ve zevki için ağlıyorsa, Müslümanlar ise, hem dünyası için, hem de uhrevî hayatın sorumluluğunu yerine getirip getirememe korkusunu hissettiği için ağlar. İşin hakikatini böyle anlamak gerektiğine inanıyorum. Merhum Ahmet Cevdet Paşa (1823-1895), "Kur'an Tarihi ve Kur'an Okumanın Edepleri" isimli eserinde, Kur'an okurken ağlamanın öneminden bahsederken, şunları da eserin dip notunda zikretmiştir:

"Bazı Kur'an üstatları tarafından riyâ olur korkusuyla terk edilen "ağlamaklı bir tavırla", Kur'an okuma kıraat edeplerinden en mühim olanıdır. Bunun içindir ki, Kur'an okuyan kimse hüznü ve ağlamaklı bir eda ile okumalı ve ağlamaya muvaffak olamıyorsa ağlayımsı okumaya gayret etmelidir. Eğer hüzn duymuyorsa buna ağlamalı; eğer Kur'an'ın hafızı değilse buna ağlamalı; hafiz olmakla beraber, mânâlarını anlamıyorsa buna ağlamalı; mânâları anlıyor da amel etmiyorsa buna ağlamalı; amel etmekte berâber ihlâs yoksa buna ağlamalı; ihlâsı varsa, bunu kaybetme korkusuyla yine ağlamalıdır."⁷⁰ Bu güzelim ifadelerle bir şeyler ilâve etmek gereksiz olur kanaatindeyim. Özellikle de son cümlesi, yerli yerinde kullanıldığından insanı çok düşündürüyor. Bu güzel sıfatların hepsini taşıyan bir kimsenin; onları koruması, muhafaza etmesinin gereğini duymuş ve endişesini dile getirmiştir. Buna katılmamak mümkün değildir. Günümüz toplumunda, bu güzelim sı-

⁷⁰ Cevdet Paşa, a.g.e. 188 / 26.

fatları korumaya biraz daha fazla özen göstermenin gereği vardır. Söz konusu sıfatlar, maddî olmaktan ziyade manevî özellik taşımaktadır. İnsan maneviyatını tahribe yönelik bir çok fırtınaların estiği gözden ırak tutulmamalıdır. Bu tahripkar tehlikelerden Allah'a sığınmalıdır.

5- VAKF VE İBTİDÂYA RİÂYET:

Vakf: Vakafe, yekifu, vakfen, vukufen fiilinden türemiş bir mastardır. Ayakta dikilmek, otururken ayağa kalkmak, eğlenip ayakta durmak.

"Vakafe el-Kariu Ale'l-Kelime", bir kelime vs üzerinde durmak.

Tecvid ilminde ise, vakf: Kur'an okuyan kimsenin kurallara uygun olarak bir kelime üzerinde sonu sakinli olarak durmasıdır.

İbtida ise, lügatte başlamak, bir şeyi diğerinden önce işlemek anlamına gelmektedir. Tecvid ilminde ise, ibtida: Kur'an okuyan kimsenin herhangi bir sebeple vakfettiği yerden veya uygun bir kelimedenden okumaya başlamasıdır. Vakfın önemi büyüktür. Çünkü tecvid kurallarından biri de vakftir. Tecvid ilmi bütünüyle Kur'an-ı Kerim'in kolaylıkla anlaşılmasına delalet ettiği manada katiyet ve kesinlik kazanmasına hizmet eden bir ilimdir. Şu halde vakf ve ibtida, doğrudan doğruya Kur'an'ın manasıyla ilgili bir husustur. En güzel edebî metinde bile başlanacak ve durulacak yerlere riayet etmemenin o metni nasıl anlaşılabilir hale getirirse Kur'an-ı Kerim gibi eşsiz bir kitapta buna ne kadar önem verilirse yeridir.

Vakf ve ibtidaya riayet, bizzat Hz.Peygamberin fiili sünnetiyle sabittir. Ümmü Seleme (r.a) Rasulullah (s.a.v)'in kıraatini şöyle anlatmaktadır: "Peygamber (s.a.v) Kur'an okuduğu zaman kıraatini ayet ayet keserdi"⁷¹ demiş ve Fatiha suresinin ilk üç ayetini aralarında vakf yapmak suretiyle okuduğunu rivayet etmiştir.

Vakf yapmanın asıl sebeplerini özet olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Her ayet başının vakfe esas olması,
2. Bazı alimler vakf ve ibtidada esasın mana olmasıdır, demektedirler.
3. Vakfta esas, nefesin kesilmesidir.
4. Bazılarına göre de, vakfta esas, kelamın tamam olmasıdır.

Harekeli ve süfunlu kelime üzerinde vakf olsun ve gerekse vakfın kısımları olsun çok kapsamlı konular olduğundan detayına girmek istemiyorum. Çünkü sahife adedi sınırlı olan bu çalışmamız buna müsait değildir.

⁷¹ İbn Enbârî, Kitabu'l-Vakf ve'l-İbtida, Tah: Emin Işık, s.121.

Ancak vakf ve ibtidanın önemini belirten bazı tarifleri zikretmek istiyorum.

1- İbn Enbârî (ö.328/93) “Vakf ve ibtidayı bilmek, Kur’an’ı bilmenin kemalindedir.”⁷²

2- El-Huzelî (ö.465/1072), “el-Kamil” isimli eserinde “vakf, tilavetin süsü, Kur’an okuyucusunun zineti ve yeteneği, dinleyenin anlayışı, alimin övgüsüdür. Onunla iki muhtelif, iki mütenakız, iki mütegayir hüküm arasındaki fark anlaşılır.”

3- Ebu Hatim (ö.354/965), “vakfı bilmeyen Kur’an’ı da bilmez demıştır.”⁷³

“Kur’an Okuma Mertebeleri” denilen bazı ölçüler daha vardır ki, şöyle sıralamak mümkündür:

1-**TAHKİK**: Kelime manası itibariyle tahkik, bir şeyin hakkını ziyade ve noksansız yerine getirmek hususunda mübalağa etmektir.

Kıraat alimlerine göre, her harfin hakkını vermektir. Medleri yeterince uzatmak, harfleri birbirinden ayırmak, şeddeleri tam yapmak ve gunnelerin hakkını vermektir. Ancak ifrattan sakınılmalıdır. Harflerin harekelerini sekte ile veya çok ağır okumak suretiyle birbirinden ayırmak, harekeli harfi sakın sakın olanı harekeli okumak, nun ve mim harflerinin gunnelerinde mübalağa etmek. Sakin ile harekeli harflerin arasına medd ilave etmek... tahkik sayılmaz. Tahkik İmam-ı Hazma ile Verş’in mezhebidir.

2-**TERTİL**: Kur’an-ı Kerim’i dura dura ve acele etmeden, manalarını anlaya anlaya okumaya çalışmaktır ki, bu madde ile ilgili geniş bilgi daha önceden verildi.

3-**HADR**: Hadr’ın lügat manası; süratli olmak demektir. Tecvid ilminde ise, Kur’an-ı Kerim’i tecvid kaidelerine uymak suretiyle en hızlı okuyuştur.

Hadr, tahkikin tam zıttıdır. Hadrda medler askari haddine iner. Örneğin medd-i munfasılları bir elif, muttasılları iki elif miktarı uzatmak gibi. Hadrda vasl ile okuyuş tercih edilir. Lafızların, harekelerin yerli yerinde telaffuz edilmesine dikkat edilmesi gerekir. Aksi halde kıraat caiz olmaz.

Hadr ile kıraat, İbn Kesir, Ebu Cafer, Ebu Amr Yakub ve Kâlûn’un mezhebidir.⁷⁴

⁷² İbn Enbârî, a.g.e., s.40.

⁷³ Daha fazla bilgi için bkz., Karaçam İsmail, a.g.e., s.317-344.

4-TEDVİR: Bu okuyuş, “Tahkik ile Hadr” arasında bir okuyuş ölçüsüdür. Medd-i Münfasıllalar iki veya üç elif miktarı uzatılır. Kırâat imamlarının çoğu bu ölçüyü tercih etmişlerdir.⁷⁵

G- KUR’AN-I KERİM’İ DİNLEME ADABI:

Kur’an okumak, dinlemek, onun üzerinde düşünmek dünya ve ahiret hayatımız için gerekli dersleri çıkarmak çok güzel duygulardır. Bu güzelim duygularla yüklenip yaşamak her Müslüman’ın arzuladığı bir haldir. Bilindiği gibi Hz.Peygamber (s.a.v), Mekke döneminde müşriklerle olan mücadelelerinde; akla hayale gelmeyecek eza ve cefalara maruz kalmıştır. Rasulüllah’ın elinde müşriklere karşı savaşmada, Kur’an-ı Kerim’den başka bir şey yoktu. Hz.Peygamber (s.a.v), kolladığı her fırsatta bedevilere, Kur’an okumakla mukabele ediyordu. Kur’an’a karşı kin besleyenler de, onun sesini duymamak için kulaklarını tıkıyorlar ve gürültü yapıyorlardı. Kur’an-ı Kerim bunu şu ayetle ispatlıyor:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَبُونَ

“İnkâr edenler: Bu Kur’an’ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki, bastırırsınız dediler”⁷⁶ Onlar her ne kadar kulaklarını tıkadılarsa bu ilâhî davet, bu hakka çağrı olan Kur’an sesi o Kureys’in inadından daha kuvvetli gelmiştir.

Kur’an-ı Kerim Müminlerin “vahiy” karşısındaki durumlarını şöylece tasvir etmektedir.

(الله نزل احسن الحديث... الخ الآية)

“Allah sözün en güzelini , biri biriyle uyumlu ve bıkmadan tekrar okunan bir kitap olarak indirdi.Rablerinden korkanların, bu kitabın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri ve hem de gönülleri Allah’ın zikri-ne ısınıp yumuşar, işte bu kitap Allah’ın dilediğini kendisiyle doğru yola ilet-tiği hidayet rehberidir.Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren ol-maz.”⁷⁷

Aslında Rablerinden korkan kimseler, Kur’an sesini dinledikçe yepyeni bir ruha kavuştuklarının tadını ve zevkini yaşarlar. Kalpleri Allah’ın nuruna ısınan insanlar, O’nun rızasını elde etme uğruna her türlü fedakârlıktan geri durmazlar. Allah’a tevekkül ederek, imanlarını pekiştirmiş olurlar.

⁷⁴ Karaçam İsmail, a.g.e., s.176-177.

⁷⁵ Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e. s. 184/21.

⁷⁶ Fussilet, 41/26.

⁷⁷ Zümer, 39/23.

(انما المؤمنون الذين اذا ذكر الله وجلت قلوبهم واذا تلايت عليهم اياته زادتهم ايمانا وعلى ربهم يتوكلون)

“Gerçekten müminler ancak, o müminler ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, karşılarında ayetleri okunduğu zaman imanlarını artırır. Onlar ancak Rableri’ne dayanıp güvenirlir.”⁷⁸

Bu ayetlerden de anlaşıldığı gibi, Kur’an okumak ne kadar önemli ise, dinlemenin de o kadar önemli olduğunu göstermektedir. Hz.Peygamber (s.a.v), İbn Mes’ud (r.a.)’dan Kur’an dinlemek ister, İbn Mes’ud da “Ya Resûlallah! Kur’an sana gönderildiği halde, ben mi size Kur’an okuyabileceğim?” demesine cevaben; “Ben Kur’an’ı başkasından dinlemeyi de severim.” İbn Mes’ud (r.a.) Hz.Peygamber (s.a.v.)’in bu isteğini yerine getirmiş, Nisâ suresi’nin kırk birinci ayetine kadar da okumuştur. Peygamberimizin bunu dikkatle dinlediğini ve Kur’an’ın etkisiyle ağladığını öğreniyoruz.⁷⁹ “Ben Kur’an’ı başkasından dinlemeyi de severim” hadis-i şerif metnine, Buhârî ve Müslim şunu da ilaveten rivayet etmişlerdir: “Kur’an-ı Kerim tilâvet eden Sahabiye Onu dinlemek için melâikenin indiğini, Ahmet bin Hanbel’in naklettiği rivayette de şunu ilâve ettiğini öğreniyoruz: “Kim Allah’ın Kitabından bir ayet dinlerse ona kat kat sevap verilir. Kim de okuyacak olursa kıyâmet gününde onun için nûr olur.”⁸⁰ Hadislerini göz önüne aldığımızda, Kur’an-ı Kerim dinlemenin ciddiyeti ve önemi daha da anlaşılabilir olacaktır. Ve yine Kur’an-ı Kerim’den şu ayetin yorumuna bakalım:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Kur’an okunulduğu zaman, hemen Onu dinleyin ve susun. Umulur ki, esirgenmiş olursunuz”⁸¹ Merhum Elmalılı Hamdi Yazır ise şöyle yorumluyor: “Ey müminler, hatta ey insanlar, Kur’an okunduğu zaman, namazda veya hutbede veya her hangi bir mecliste, hemen kulak verip Onu dinleyin ve ağzınızı tutup susun ki, rahmete erdirilmeniz umulmuş olsun”⁸² Gerek namaz içinde, gerek namaz dışında olsun; Kur’an okunurken, O’nun manalarını iyice anlamak, öğütlerinden faydalanmak ve davranışları ona göre ayarlayabilmek için, tam bir dikkat ve sükunet içerisinde dinlemek gerekir. Kur’an-ı Kerim’in Hz.Peygamber (s.a.v.)’e nazil olduğu dönemde, Mekte’de Kureyşliler tarafından boykot edilmişti. Ayet bu inatçılığa da işaret etmektedir. Kur’an’a karşı sağır bir kulak kesilmenin, yüksek sesle gürültü

⁷⁸ Enfal, 8/2.

⁷⁹ Buhârî, VI, 113; Müslim bi Şerhi’n-Nevevî, VI, 87; Ebu Abdillah Muhammed b.İsmail b.İbrahim b.Muğire, el-Lü’lû ve’l-Mercan, Kur’an’ı Dinleme Fazileti, 6-40-463, I, 174; Karaçam, İsmail, a.g.e., s.103.

⁸⁰ Gazali, el-İhya, I, 288; İbn Kesir, et-Tefsir, II, 281.

⁸¹ A’raf,7/ 204.

⁸² Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, IV, 2360.

yapıp, kimsenin duymaması için sergilenen bu çirkin hareketlerin terk edilmesini öğütlemektedir. Kur'an'ın ihtiva ettiği; ahlâkî, itikadî ve sosyal prensipleri dikkate alıp Onunla uyum sağlamaya kalplerin aydınlanacağını ve Müminlerle beraber ancak merhamete ereceklerini uymaktadır. Kur'an'ı maddî ve manevî her türlü pislikten temizlenmiş bir halde dinlemek en güzel bir davranıştır. Kur'an okunurken susmak; iyi dinlemeğe, iyi dinlemek basiretin artmasına ve bilinçlenmeğe; bilinç ve şuur, iman ve amel etmeğe; iman ve amel de, Allah'ın rahmetine mazhar olmaya sebeptir.⁸³ İslâm bilginleri, belki Müslüman olurlar diye kâfirlerin Kur'an dinlemelerini caiz gördüklerini gözden ırak tutmamalıyız. İslâmî çevrede bulunan Müslümanların durumları ise farklı gözükmektedir. Bunlar için İslâmî edep, terbiye, disiplin ve nizamla bir bütün olarak uymak söz konusudur. Uymayanlar ise bir takım fena sıfatlarla nitelendirilmişlerdir. Şöyle ki; Fasık, Münafık, Mürâf gibi sıfatları taşıyanlar, Müslümanlar arasında hiç de sevilmezler. Bunların amelleri de; "Mekruh, Fasit, Fısk-Fücur, Haram, İsrâf, Hurafe, Riyâ" vesaire gibi sevimsiz sıfatlarla anılmaktadır.⁸⁴ Bunlar toplumda huzursuzluk kaynağı olmaktadır.

H-KUR'AN DİNLEMEKLE ETKİLENMEK:

Kur'an okumaya lâyık "*Fem-i Muhsin*" (Bu ifade daha ziyade Hz. Peygamber için kullanılır) diye bilinen terbiye edilmiş, güzel ağızdan, lafız ve mânâsıyla uyumlu olan kelimelerin telaffuzu karşısında etkilenmemek mümkün değildir. Okunan Kur'an-ı Kerim'in manası üzerinde düşünüldüğü zaman, o mana insanı farahlatır. İşin hakikati şudur ki, okunan Kur'an-ı Kerim'den sadece müzikî nağmelerinden ötesini görememekteyiz. Bir bakmak var, bir de görmek var. Bakan her gözün gördüğünü sanmak yanlıştır. Bazı şeyleri hissetmek var, bir de hissedilen şeyleri ruhun derinliklerinde yaşamak var. Bir duymak ve işitmek var, bir de duyduğu, dinlediği işittiği şeylerin özünü kavramak için can kulağıyla dinlemek var. Demek oluyor ki işiten her kulak, duyan ve itaat eden her kulak gibi değildir. Kur'an ilk andan itibaren Arapları kendi etkisi altına almıştı. Kendisinin ilâhî bir mesaj olduğunu onlara kabullendirmişti. Çok kısa bir zaman içerisinde İslâm'ın gelişip, yayılması sağlamıştı. Hz.Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Hz.Hatice, yakın arkadaşı Hz.Ebûbekir, amcası oğlu Hz.Ali, Azatlı kölesi Zeyd ve bunlar gibi. İmana gelmelerine her şeyden önce, Hz.Muhammed (s.a.v.)'in şahsiyetinin sebep olduğunu görüyoruz. Bununla beraber en etkili sebep Kuran-ı Kerim idi. İs-

⁸³ Karaçam İsmail, a.g.e. s. 103-104; A.Cevdet Paşa, a.g.e. s.169-170.

⁸⁴ Ahmet Cevdet Paşa, a.g.e., s.169-170; Ayrıca Kur'an-ı Kerim'i okumak, üzerinde düşünmek, anlamaya çalışmak ondan gerekli derslerin ve ibretlerin alınması hususunda daha fazla bilgi için bkz; Soysaldı Mehmet, "Günümüzde Kur'an'ın Anlaşılması", İslâmî Araştırmalar Dergisi Cilt:14, Sayı:1, Ankara 2001, s.7-21.

lâm'ın gücü ve topluluğu olmadığı ilk davet günlerinde, insanların İslâmiyeti kabul etmelerinde Kur'an-ı Kerim'in büyük rolü olmuştur.⁸⁵

Hız. Ömer b. Hattab'ın imana gelişinin hikâyesi, Yasir ailesinin Müslüman olma hadisesi, bazı müşriklerin, gizlice gelip, okunan Kur'an'ı dinlemeleri, aslında o ilâhî kelâm'ın onlar üzerinde meydana getirdiği mucizevî tesirden başkası değildi. Velid b. Muğire, Kur'an'dan bir bölüm dinler. Bunun bir beşerden söylenmediğini hissetmesine, kalbinin incelmesine, ısınmasına rağmen yüz çevirip gitmesiyle düştüğü vehim durumu. Bir çok şeyler hissettirmektedir insana.

Netice olarak, bu konuda birçok örnek vermek mümkündür. Nasibi olanlar hidayete kavuşmuşlardır. Nasibi olmayanlar da inatlarının karşılığı olarak, elem verici bir azaba müstahak olmuşlardır. Geçmiş kavimlerin başına gelen hadiselerin oluş sebeplerini birazcık olsun inceleyelim, araştıralım. Müslüman bir millet olarak, bunlardan dersler ve ibretler alalım. Günümüzde buna daha fazla muhtaç olduğumuzu bilmekte fayda vardır. Hissi davranmaktan kurtulup, akli selime kulak vermenin tam zamanı olduğu kanaatindeyim. Sahip olduğumuz bu diller, Kur'an-ı Kerim'i hakkıyla okumak ve güzel söz söylemek için yaratıldı. Kur'an-ı Kerim'de verilen müjdelere erişebilmek için âdâbına uygun tilâvet ve ahkâmına uygun hareket etmektir. Bu davranış, insanları dünya ve ahiret saâdetine ulaştırır. Allah Teâlâdan temennimiz odur ki; bütün Müslümanlar bu fırsatı çok iyi bir şekilde değerlendirebilsinler. Çünkü her saniye, ölüm denilen gerçeğe yaklaşmaktayız. Kimin nerede ve nasıl öleceğini bilemeyiz. Müslüman ölümden değil, ölüme hazırlıklı olamamaktan korkmalıdır. Dünya, bilindiği gibi bir imtihan yeridir. Bu imtihanın soru ve cevaplarının tamamı; Kur'an-ı Kerim'de mevcuttur. Öğrenmeye biraz olsun çaba gösterdiğimiz an, Allah (c.c.), dilerse bizleri başarıya ulaştıracaktır.

KAYNAKÇA

Ahmet Cevdet Paşa-Ali Muhammed ed-Dabba, Neşr. Ali Osman Yüksel, **Kur'an Tarihi ve Kur'an Okumanın Edepleri**, İstanbul 1989.

Aksoy, Fikri, **Kur'an Okuma Adabı** İstanbul 1970.

Bilmen, Ömer Nasuhi, **Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali ve Tefsir**, İstanbul 1966.

Buharî, Ebu Abdillah, Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğira, **el-Camiu's-Sahih**, İstanbul 1315.

Bursalı, Mustafa Necati, **Aşere-i Mübeşşere**, İstanbul 1979.

Bustanî, el-Müncidü't-Tullab, Beyrut, 1986.

⁸⁵ Kutup Seyyid, (Kur'an'da Edebî Tasvir) Mütercim: S.Ateş, Hilal Yayınları, Ankara, 1969, s.15.

- Cubran, Mesud, **er-Raid**, Beyrut 1967.
- Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman, **Sünenü'd-Darimî**, Tarihsiz ve yersiz.
- Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. Muğire, el-Lü'lü ve'l-Mercan, Kahire 1949.
- Gazzalî, **İhyâu Ulumi'd-Din** ,(Trc: Ahmet Serdaroğlu), İstanbul 1974.
- Hamidullah, Muhammed, , **İslam Peygamberi** , C.I-II, İstanbul 1993 .
- Heysemi, Nureddin Ali b.Ebi Bekir, **Mecmeu'z-Zevaid ve Menbeu'l-Fevaid**, Beyrut 1967.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, **Sünenü İbni Mace**, (Neşr. Muhammed Fuâd Abdalbaki), Mısır, 1952.
- İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed, **en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr**, (Neşr, Ali Muhammed ed-Dâbbâ'). Mısır ?
- Karaçam, İsmail, **Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kaideleri (Mufassal Tecvid)** , İstanbul 1996.
- Karakılıç, Celaleddin, **Tecvit İlmî** , Ankara, 1972.
- Keskiöğlü, Osman, **Kur'an-ı Kerim Bilgisi**, Ankara 1987.
- Komisyon, **el-Mu'cemü'l-Vasit** , İstanbul 1996 .
- Köksal, M. Asım , **İslam Tarihi (Mekke Devri)** İstanbul 1981.
- Kurtubî, **et-Tizkar fi efali'l-Ezkar**, Şam, 1972.
- Kutup, Seyyid ,(Terc: S.Ateş) , **Kur'an'da Edebî Tasvir**, Ankara, 1969.
- Mansur, Abdu'l-Hamit Yusuf, **Fethu'l-Murid İlimü't-Tecvid**, İskenderiyye, 1995.
- Mehmet Zihni Efendi, **el-Kavlu's-Sedid fi'l-İmi't-Tecvid**, İstanbul 1316.
- Mevdüdi, **Tefhimü'l-Kur'an** İstanbul 1991.
- Muhyiddin-i Nevevî, **Riyazu's-Salihîn ve Tercemesi**, Çev: Hasan Hüsnü Erdem, Ankara, 1972.
- Münâvî, Abderraûf, **Fevzu'l-Kadîr, Şerhu Camiu's-Sağîr**, Mısır, 1356. Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. El-Haccac, **Sahihu Müslim**, Mısır 1375
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân b.Şuayb, **Sünenü'n-Nesai**, Mısır, 1964.
- Nevevî, **Sahih-i Müslim bi şerhi'n-Nevevî**, Mısır, 1348.
- Nuveyrî, Ebü'l Kâsım Muhammed b. Muhammed b. Muhammed, **Şerhu Tayyibetin-neşr, Süleymaniye Ktb. İbrahim Efendi Kısmı**, nr. 25.
- Razî, Fahreddin, **Tefsiru'l Kebir (Mefatihü'l-Gayb)**, (Çev: S. Yıldırım-L. Cebeci-S. Kılıç-S. Doğru), C. I-XXIII, Ankara 1991.
- Sarı, Mevlut , **Arapca-Türkçe Luğat**, İst. 1982.
- Sicistânî, Ebû Davûd Süleyman b.Eş'as b.İshak, **Sünenü Ebû Dvûd**, (Neşr, Ahmed Sa'd Ali), Mısır, 1371.
- Soysaldı Mehmet, **"Kur'an-ı Kerim'i Nasıl Okumalıyız?"**, F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, Elazığ 1996.
- **"Günümüzde Kur'an'ın Anlaşılması"**, İslâmî Araştırmalar Dergisi Cilt:14, Sayı: 1, Ankara 2001.
- **Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Tefsir**, Fecr Yay., Ankara 2001.
- **Dinî Hitabet**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2002.
- Suyutî, **el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an**, Beyrut 1996.
- Yazır, Muhammed Hamdi, **Hak Dini Kur'an Dili**, İstanbul 1971.